

Η Όσσα μέσα στο χρόνο και την ιστορία

ΑΓΓΕΛΟΣ Β. ΜΗΤΣΑΣ

Συντηρητής Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης

Μέλος του Δ.Σ. του Συλλόγου Οσσαίων “Η Αγία Κυράνα”

Η Όσσα είναι ένας ορεινός, παραδοσιακός οικισμός της Επαρχίας Λαγκαδά, του Νομού Θεσσαλονίκης, με σημαντικό ιστορικό, λαογραφικό και αρχιτεκτονικό πλούτο, που ελάχιστα γνωρίζουν σήμερα τον ιστορικό της χαρακτήρα.

Χτισμένη στις πλαγιές του Όρους Βερτίσκος, 35 χλμ περίπου βορειοανατολικά της Θεσσαλονίκης, μέσα σ’ ένα καταπράσινο φυσικό περιβάλλον, περικυκλωμένη από δάση βελανιδιάς και σε υψόμετρο 650 μέτρων, είναι ένα από τα ομορφότερα ορεινά χωριά του νομού.

Το χωριό είναι κτισμένο στα σύνορα της αρχαίας Μυγδονίας και Βισαλτίας. Άφθονες αρχαιολογικές τοποθεσίες έχουν εντοπισθεί στην περιοχή, με ενδείξεις που ξεκινούν από την προϊστορική εποχή και συνεχίζονται στα ελληνιστικά, ρωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια, μαρτυρώντας έτσι μια διαχρονική πορεία μέσα στους αιώνες.

Πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες στη θέση του λόφου «Κουρί» έφεραν στο φως έναν αξιόλογο γεωργοκτηνοτροφικό οικισμό ελληνιστικής περιόδου, με τη μορφή οχυρωμένης ακρόπολης.

Δεν είναι εντελώς βέβαιο αν τοπογραφικά ταυτίζεται με την αρχαία Όσσα, ένα από τα πολίσματα της αρχαιότητας που μνημονεύονται στην περιοχή από τον Θουκυδίδη, τον Αριστοτέλη και τον Πτολεμαίο. Από τις βισαλτικές πόλεις που αναφέρονται στις πηγές είναι δύσκολο να ταυτίσουμε κάποια με το πόλισμα στο «Κουρί». Το μικρό μέγεθός του δεν επιτρέπει την ταύτιση με την αρχαία Όσσα, μιας και η τελευταία μαρτυρείται σαν μεγάλη πόλη που έκοβε δικό της νόμισμα. Πιο σίγουρο πάντως είναι να υποστηρίξει κανείς ότι η αρχαία Όσσα βρίσκεται κάπου ανάμεσα Σοχού και σημερινής Όσσας, σύμφωνα με τη μελέτη των πηγών και τα λεγόμενα των ντόπιων.

Ήδη, από τον 16^ο αιώνα, σημειώνεται με το όνομα «OSSA» σε παλαιούς χάρτες γνωστών Ευρωπαϊκών χαρτογράφων και περιηγητών. Ο οικισμός της νεότερης εποχής με την ονομασία «Βυσόκα» αναφέρεται για πρώτη φορά στα τέλη του 17^{ου} αιώνα σε έγγραφα των οθωμανικών αρχείων που βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας:

α. Σε φορολογικούς καταλόγους των ετών 1694-95 και 1696-97 του Ναχιγιέ Λαγκαδά του Καζά Θεσσαλονίκης, η Βυσόκα καταγράφεται στις ομάδες των χωριών που έδιναν κάρβουνο (χωριά των καρβουνιάρηδων - Komurkesan).

β. Σε υψηλό αυτοκρατορικό φερμάνι του 1697 που παρουσιάζεται από τον Ι.Κ. Βασδραβέλλη.

Εκτός, από Βυσόκα, το βρίσκουμε ακόμη ως Βυσσώκα, Βυρσόκα ή Βυρσώκα. Η τελευταία παραλλαγή της λέξης προέρχεται από τη λέξη βύρσα, μιας και η κύρια ασχολία των κατοίκων της Όσσας επί Τουρκοκρατίας, ήταν η επεξεργασία δερμάτων και η μεταποίησή τους σε παπούτσια, γι' αυτό και υπήρχε πολύ ανεπτυγμένη συντεχνία τσαγκάρηδων και βυρσοδεψών, οι οποίοι ασχολούνταν με την κατασκευή και εμπορία των προϊόντων τους σε όλη την Μακεδονία, Ήπειρο, Θράκη, ως και την Αμερική, όπως αναφέρει σχετικά, ο Σιώρης Μακεδών, στο «Μακεδονικόν Ημερολόγιον» του 1909! Η απασχόληση αυτή εξελίχθηκε σε αυτοδύναμη και βιώσιμη δραστηριότητα και μετέτρεψε τη Βυσσώκα σε ανθηρή κομόπολη.

Αναφέρονται, όμως, και τα κατορθώματα των γυναικών της Όσσας στο πλέξιμο καλυμμάτων κεφαλής (σκουφάκια), που κατέκλυζαν τις αγορές, ενώ συγχρόνως ύφαιναν στους αργαλειούς τους πολύχρωμα υφαντά και κεντίδια, όλα χειροποίητα, εξαιρετικού καλλιτεχνικού γούστου, που κάνουν εντύπωση μέχρι σήμερα, ως προς τα χρώματα και τα σχέδιά τους.

Μέσα σε όλη αυτή τη δραστηριότητα κτίζονται από ντόπιους και Ηπειρώτες σπίτια, καπνομάγαζα, αλευρόμυλοι, νερόμυλοι, εμπορικά καταστήματα, καφενεία κλπ., μοναδικά δείγματα μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Τα κτίσματα αυτά είναι άμεσα συνδεδεμένα με τον πλούτο που απέφερε η απασχόληση των κατοίκων τους με το δέρμα και το εμπόριο και η επιμελημένη κατασκευή τους καθρεφτίζει τις ιδιαίτερες οικονομικές συνθήκες των δύο περασμένων αιώνων στον μικρό αυτό τόπο...

Την ίδια εποχή, και λίγο πριν τους Βαλκανικούς πολέμους, καταγράφεται ιδιαίτερα έ-

Η Όσσα τη δεκαετία του '50

ντονη και ακμαία η εκπαιδευτική δραστηριότητα στην Όσσα με τη λειτουργία αποκλειστικά και μόνο ελληνικών σχολείων, αρρεναγωγείου και παρθεναγωγείου. Μάλιστα, αναφέρεται ως «Αστική Σχολή Βυσσώκας», όπου κατά τα έτη 1898-1901 δίδαξε ο Κωνσταντίνος Βελλίδης, ο ιδρυτής της εφημερίδας «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ». Ωστόσο, επιβεβαιώνεται οργανωμένη ελληνική παιδεία στην κωμόπολη τουλάχιστον από το 1850, εποχή δηλαδή που είναι σπανιότατα τα ελληνικά σχολεία στην τουρκοκρατούμενη περιοχή.

Τη μέριμνα της ελληνικής κοινότητας για τα πράγματα του οικισμού μαρτυρεί το γεγονός ότι οι Έλληνες είχαν συστήσει είδος δημαρχίας και εισέπρατταν χρήματα με τα οποία διόρθωναν τους δρόμους, διατηρούσαν τις κρήνες, φύτευαν δέντρα και εν γένει καλλώπιζαν την κωμόπολη.

Οι κάτοικοι της Όσσας είναι ως επί το πλείστον ντόπιοι - γηγενείς Μακεδόνες, υπάρχουν όμως μαρτυρίες πως κατά τον 18^ο αιώνα εγκαθίστανται στον οικισμό ομάδες οικογενειών από την Ήπειρο.

Με την ανταλλαγή των πληθυσμών, το 1922, εγκαταστάθηκαν στην Όσσα γύρω στις 20 οικογένειες από το Αλμαλί της Θράκης, οι οποίες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του οικισμού όπου υπήρχαν κατοικίες μουσουλμάνων (βόρειο τμήμα).

Ο τόπος αυτός «γέννησε» πολλά ανήσυχα και δημιουργικά πνεύματα, όπως πολιτικούς, επισκόπους, ανώτατους αξιωματικούς του ελληνικού στρατού, διαπρεπείς επιστήμονες και σύγχρονους ευεργέτες.

Το σημαντικότερο, όμως, καύχημα αυτού του μικρού τόπου είναι η προσφορά μιας Αγίας, της Αγίας Μεγαλομάρτυρος Κυράνας, που μαρτύρησε για το χριστιανικό της φρόνημα στις 28 Φεβρουαρίου 1751. Από τότε είναι στην καρδιά όλων των Οσσαίων και βοηθά το χωριό σε κάθε δύσκολη στιγμή.

Μια μελλοντική επιστημονική καταγραφή και έρευνα των πηγών, καθώς επίσης, μια συστηματική προσέγγιση και ψηλάφηση της ιστορικής ταυτότητας του τόπου αυτού, σίγουρα θα αποτελούσε ένα σημαντικό βήμα για την διεξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων, όσον αφορά την ιστορική πραγματικότητα της Όσσας και της περιοχής της. Είναι βέβαιο, ότι πολλά έχουμε ακόμη να διδαχθούμε και να ανακαλύψουμε μελετώντας την ιστορία και τον πολιτισμό της πατρογονικής μας γης. Γιατί, «λαός δίχως παρελθόν... είναι λαός δίχως μέλλον»!